

EGY LETŰNT ÉLETFORMA UTOLSÓ KÉPVISELŐJE AZ ORMÁNSÁGBAN — A kólészó —

ZENTAI JÁNOS

Kélet-Ormánságban ól egy táj szó, mely másutt aúig, vagy egyáltalán inigim (használatos. Ez az ige az itteni nyelvből iis imind jobban Ikiiiivész, imár csialk nagyon ritkán találkozunk vele. A következő válticizaitclklban ivo.lt ismeretes: *kólész*, *kólészó*, esetleg *kólészolódik*; főnévi igeneve: *kólészúni*. Mélyihangú ipár'ját ás használták: *kólász*, *kólá-szó*, *kólászolódik*. »Ott kólész valalhun a kerbe.« »Má mögen ott kólészó a mezőbe.« Dekólészoló a kutya is, amelyik csavarog.

Nyugat-Ormánságban *kalészol* alakban ismeretes, használatos is még elvétve. Az Ormánysági Szótárban is megtaláljuk: *kalészol* (Kiss—Keresztes, 1952. p. 073). Táj szó tárainkban előfordul még *kalézol* (Czuczor—Fogarasi, 1865. III. p. 343.), *kóléz* (Bálint, 1957. p. 799) alakokban, lényegében ugyanazon jelentéssel, ami:jő-vés-menés. Rokoniértelmű vele: (barangol, bók-lál, bóklász, ibolyog, bolyong, csatangol, csavarog, csámborog, cselleng, járkél, kóbolyog, kóborol, kódorog, kószál, kóvályog, lézeng, lödörög, ödlöng, tébolyog, tekereg, ténfereg stb. Csak míg ezek a fogalmak általában a céltalan ide-oda, vagy meg nem határozott irányú helyváltoztatást jelentik, addig a kólész szónak, helyesebben az ebből az igéből képzett névszómaik — kólészó, ikólészolóló- Ikólászó — egy Itaksilt más a jelentése, mint alább látni fogjuk.

Drávapiskiben hallottam Dani Lajostól: "(Meniklhaót, a Klasza iffillés körösziiapa, mos' má' csak magam marattam ijen kólészó.« Erre figyeltem fel, kezdett érdekelni, mi is tulajdonképpen az a kólészó?

Az országos vízszalbályozás előtt Ormányság is — mint a Sárret, Ecsediláp, Hanság •— láposberkes táj, amolyan vadvízország, sárvilág. A Dráva áradásainak, a Feketevíz és több kisebb-nagyobb melléikpatakjai víziének e mély táj volt a gyűjtőmedemoéjje, honnét azután lassan folydogált tovább lefelé a Dráván keresztül a Dunába. Kortabelii írárok erről az állapotrói többször megemlékeznek, leírják. »... Az Ókor (A Feketevíz egyik 'mellékfolyócskája, Sz.) és a Drdva közlött igen sok mocsarak vannak, úgy annyira, hogy az Ókornak folyását sok helyen észre sem lehet venni.« (Magda, 1819. p. 282.) »... az Ókor, Almás, Gyöngyös, és a Feketevíz említendő; ezek rendetlen kanyarulatokban

hömpölyögvén, gyakorta kiáradnak és Baranyának nem csekély részét nemcsak haszontalan, haneni egyszersmind káros mocsárrá változtatják...« (Höbling, 1845. p. 27.), »Dráva .. rendetlen, csavargós, alacsony partok között folyván, szakadatlanul mocsárok kísértik ... áradásaival melléke' lakosait többször károsítja« (Haas, 1845. p. 13.)

Míg az alföldi mocsaras vidékek sokkal nagyobb kiterjedésű lápi pusztaságok voltak, addig az Ormányság eléggé sűrűn lakott terület akkor is. A kis szigetként kiemelkedő *urmó*-kon i(dünék) falvak települtek. Ezen a pár száz négyzetkilométernyi területen 40—50 község feküdt, több mint ma. A török hódoltságkori defterekből 'elég pontosan megállapítható az akkor még megvolt, ma már csak dülönelvekben megőrkítődött, régi, elpusztult falvak neve.

A települések körül mérni szántóföldnek is jutott hely. így a lakosság kisebb imérvű földművelést, állattenyésztést is folytatott a halá-szó-vadászó-gyűjtögető életmód mellett. Talán ezzel magyarázható, hogy az itteni tájon nem alakult ki az a jellegzetes pákász típus, mint az alföldi lápságokon. Az ismerteített leírások legalább is erről nem tesznek említést. Kiss Géza, Ormányság ismerője és régi hagyományainak megőrzője, megőrkítője sem emlékezik meg erről könyvében. Élőhagyomány sincs róla. Ez azért nem jelenti azt, hogy itt nem pá-kászokdták. Ezt nem is lehetne elképzelni.

Mit is értünk pákász fogalom alatt? A szakirodalom, különösen alföldi viszonylatban többször foglalkozik ezzel a témával.

Leírták apákászt, életét, foglatatosságát. »... létük a láphoz 'fűződött: az volt a bölcsőjük, az volt az édesanyjuk.

Panaszkodott is a pákász a madárféile, kivált a kócsag pusztulása miatt.« (Lakatos Károly, 1912. p. 26.) »A pákász tehát halat, csikót, nadályt, rókát fog, ívizi vadra les, csapófát és tört vet neki, a vadludak, vadrucák, száracsák és libuook fészkeiből a friss tojást kiszedi, apró vadlibákat fogdos, kolcsag, vakvarjú, vasgém-tollat szedeget, gyékényből kasokat, köpüket köt, nádból véaszt, vétert, varsát, csikkast készit, (hálót köt, nádat, gyékényt, sást vág, kévékbe gyűjt.« i(Nyiri, 1958. p. 33—42.)